

Ledungen det maritima samhället

skepp, farleder, böten, byar och bryggor under 1100 och 1200 talet

Kyrkosundsskär bokens seminarie 22 april 2026 på Åbo Universitet

*En maritim knutpunkt genom tiden
Kyrkosundsskär
Merellinen solmukohta kautta aikain.*

*Sagalunds Museistiftelse 2025
iISBN978-952-68514-5-7*

Kommentti:

Kyrkosundsskär eli vanha Hiittisten kunta on ollut asuttu noin 1500 vuoden aikana ja kirja on 18 ammattitutkijan teos kaikista tehdyistä vanhoista ja uusista tutkimuksista 150 vuoden aikana. Muun muassa koko Suomen ainut todistettavissa oleva Viikinkien kauppapaikka sijaitsee siellä.

Otsikko minulle annettiin vartiovuoret ja väylät. Hyvä niin koska ajattelin kertoa miten erityislaatuisia ne voivat olla kun niitä lähestyy tiettyinä ajanjaksona noin vuosina 1100 – 1400 jKr.

2026-04-22

Kristian Lindroos - Kartorna berättar om Ledungen

Kommentti:

Nimeni on Kristian Lindroos ja maanmittausinsinöörinä tunnen kartat ja maasto kartoitukset ja kaikkia niitä uusia ja vanhoja tapoja miten kartat piirretään ja miten ne kuvaa yhteiskunnan ja asutuksen fyysiset ulottuvuudet sekä kartalla että maastossa. 50 vuoden ammattiura on opettanut lukemaan karttaa ja maastoa kuin avointa kirjaa.

Mitt intresse för ledungen uppstod 2008 då författaren Juha Ruusuvuori bad mig föreläsa om Vårdkasar på ett av sina skärgårdshistoriska träffar i Dalsbruk.

Då hittade jag ett uttalande från SLS jubileumssymposium.

”organiserades kolonistörerna i grupper utgående för vad som gällde för ledungen? Genom statligt dirigerad skapades från början ett system av vårdkasalarming knutet till berg i skärgården, där vårdkasar, böten restes”

Många forskare har på ett eller annat sätt bundit ledungen till Hitis och Kyrksundet.

Jag var fast - och jag beslöt att svara på frågan. Om jag svänger på frågeställningen så borde jag då hitta bosättningen från 1100 talet.

Kommentti:

Nimeni on Kristian Lindroos ja maanmittausinsinöörinä tunnen kartat ja maasto kartoitukset ja kaikkia niitä uusia ja vanhoja tapoja miten kartat piirretään ja miten ne kuvaa yhteiskunnan ja asutuksen fyysiset ulottuvuudet sekä kartalla että maastossa. 50 vuoden ammattiura on opettanut lukemaan karttaa ja maastoa kuin avointa kirjaa.

Jag måste ta reda på följande:

1. Vad är ledungen?
2. Hur hittar jag Ledungen på kartorna?
3. Hurdana skepp användes under ledungen?
4. Hur såg skärgårdsbebyggelsen ut på 1100 och 1200 talet?

Kommentti:

Joten mitä minun täytyy tietää, että löytäisin 1100 luvun Ledungen aikaista asutusta Suomen saaristosta?

1.Mitä oli Ledung?

2.Miten löydän ledungnimistöä kartoilta?

3.Millä kuljettiin ledungin aikaan?

4.Miltä näytti kylät ja asutukset?

VAD ÄR LEDUNGEN?

- Den svenska ledungen uppstod kring Mälardalen och Roslagen kring 1100 talet och den fanns på Åland i ett tidigt skede.
- Det var ett centralt organiserat system att ordna vakt (Vard, Vård) och försvar.
- Vaktledungen ordnades årligen 1 månad före och efter midsommar och består i att alla fria män ordnar vakt och om mera än fem fiendefartyg ses så skall bötet tändas för att varna andra. (Böte)
- Till vaktledungen hör att ett visst antal skepp och dess besättning är i beredskap att åka ut och möta fienden. (Båt)

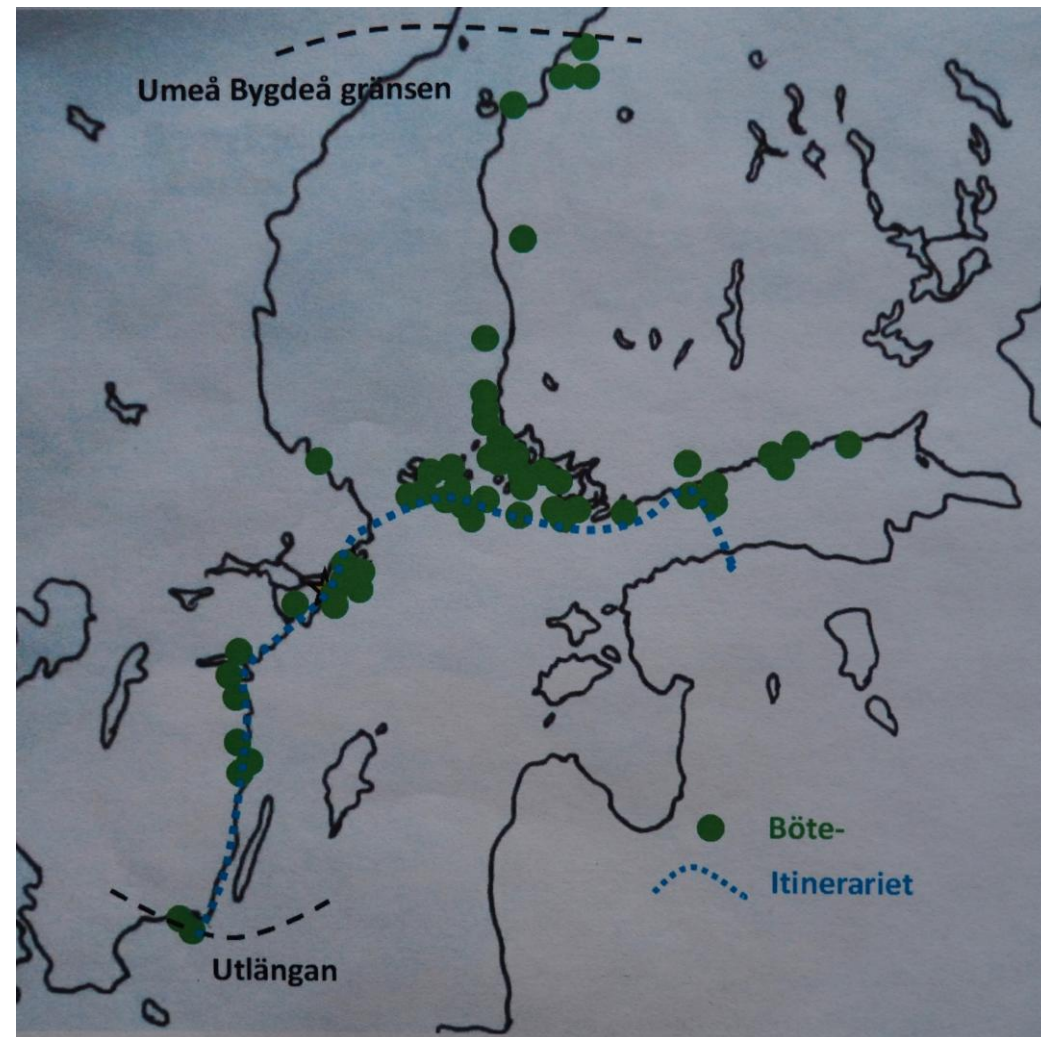
- Kommentti:
- Ledungen organisaatio syntyi Mälardalenin ja Roslagenin tienoilla noin 1100 ja kesti parisataa vuotta. Ruotsin maakuntalaissa lukee mitä ledung oli.
- Siinä on kaksi osaa – vahti ja laivasto. Kutsu kävi yleensä helluntain aikoihin ja kesti 8 viikkoa, parhaat kesäviikot siis. Jokainen vapaa mies oli vahtivuorossa (Vård, Vard) ja jos havaitsi yli 5 vihollislaivaa piti sytyttää Böte-tulen (Böte). Silloin kokoonuttiin laivoihin ja lähdettiin kohtaamaan vihollista.

Hur hittar jag Ledungen på kartorna?

Lantmäteriets egna sökmotorer för kartornas ortnamn både i Sverige och Finland.

Svenska forskare har bundit ledungen till sökord som **böte vård vard båt val vår varg vål båt.**

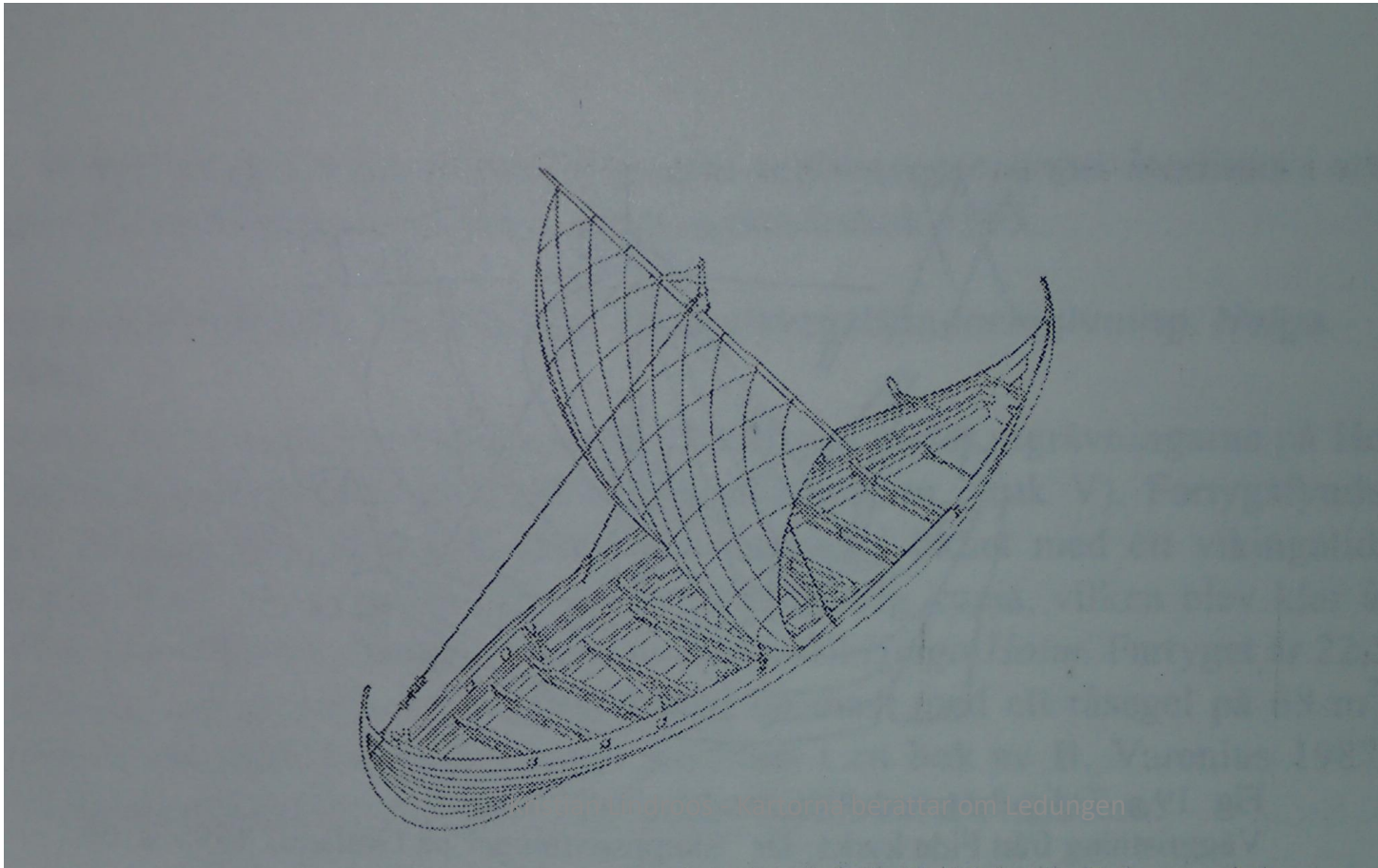
Finskpåverkade **pyytti pöt put pyöt pet vuor bot.**

- Kommentti:
- Sekä Suomen että Ruotsin maanmittauslaitos ylläpitää kartoilla olevien nimien paikannimien hakukonetta (www.karttapaikka.fi). Syöttämällä molempiin Ruotsin tutkijoiden käyttämiä Ledung nimistöä niin kartalle saa Ledungenin levikkialue Suomessa ja Ruotsissa. Huomioi että Ledung organisaatio oli ruotsinkielinen joten olen käyttänyt ainoastaan ruotsinkielisiä hakuja.
- Täytyy huomioda että Ruotsin puolella oli tiheää asutusta ja paikkanimet oli jo varattuja.
-
- Suomen puolella sisäänmuuttajat tulivat melkein neitseelliseen ulkosaaristoon missä he itse keksivät kaikki ruotsinkieliset paikannimet.

Vilket skepp användes under ledungen?

Skuldelev 3 skeppet är den skeppstyp som är den mest sannolika för att vara ledungsskeppet för Östersjön. 10 – 15 m långt och 2,5-3 m brett. Djupgång under 1 meter och med utbytbar köl då den slits mest. 6 – 10 roddare.

- Kommentti:
- Miten matkattiin?
- Moni tutkija Ruotsissa on ehdottanut että Roskilde vuonon tukkineita Skuldelev laivoista numero 3 olisi lähellä Itämerellä käytettyä ledunglaivaston laivatyyppiä.
- 10-15 metriä pitkä 2,5-3 metrin leveys, metri vettä riitti kölin alle. 3-5 suotajaa per sivu ja suhteellisen pieni raakapurje. Limisaumaiset laudat ei sahattu vaan niitä halkaistiin kiiloilla ja kirveillä. Siten saatiin erittäin kestäviä, erittäin ohuita ja erittäin kevyitä lautoja. Ei maksanut vaivaa vetää laivat vetopaikoilla ja yöksi rannalle. Köli oli jopa helposti vaihdettavissa sillä sehän kului eniten.
- Repliikkalaivoille on mitattu 5-6 solmua keskinopeudeksi.
- Tietenkin jokaisella talolla oli myös omia veneitä. Eri tarkoituksiin tehtiin eri vene.

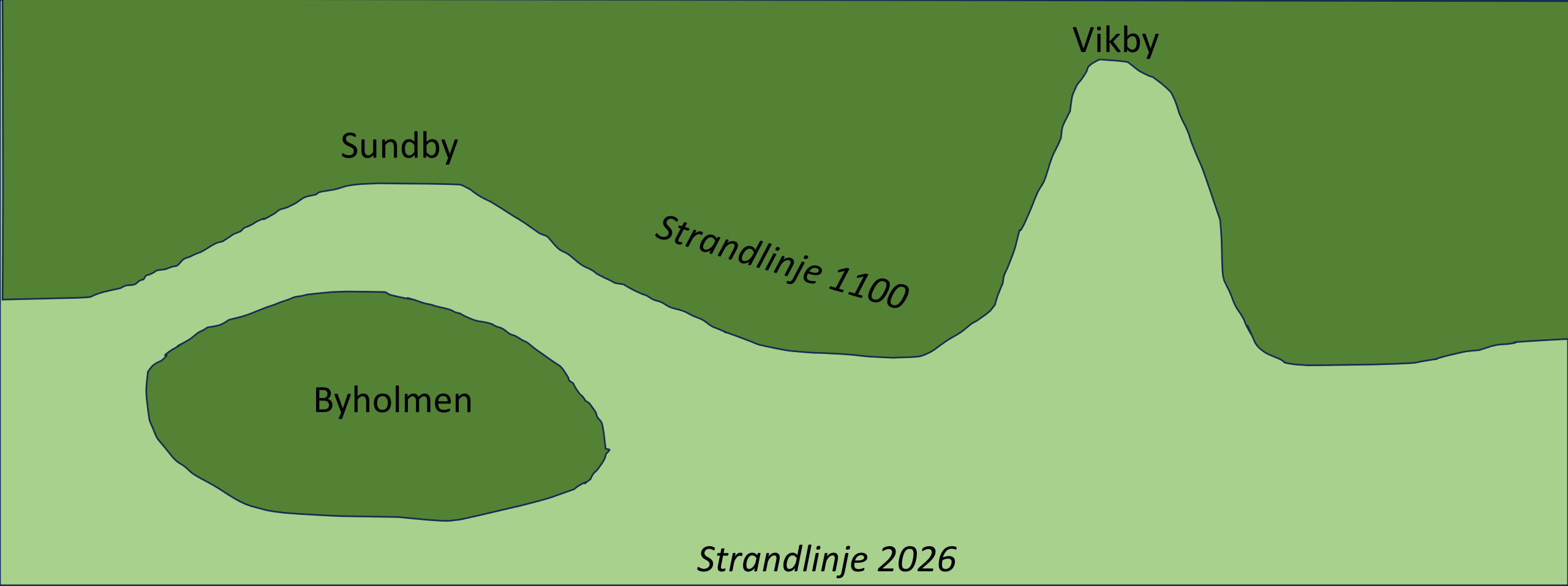
Hur såg skärgårdsbebyggelsen ut på 1100 och 1200 talet?

- Storskifteskartan berättar om byggnader, bryggornas och odlingar på 1700 talet.
- Skattelängderna t.ex 1540 berättar om antalet gårdar i byarna och om det är samma antal som på storskifteskartan så är det mycket sannolikt att situationen är samma på 1500 talet som på 1700 talet storskifteskartor.
- Både byggnader och bryggor har under tidens gång flyttats mot den flyende stranden, så gamla bryggor kan idag finnas långt upp på land från strandlinjen. Kyrkosundsskär strandlinje på 1100 och 1200 talet finns idag på ca 2,5 - 3 möh.
- I det här skadet börjar flygfoton från 1940 – 1950 talet vara till bra nytta.

- Kommentti:
- Nyt tiedetään mihin alueeseen Ledung levittäytyi ja Ledunglaivan rakenne, koko ja prestanda.
- Mutta missä asuttiin? Missä oli kylät?
- Vertailin kaikki 13 kylää Kyrkosundskärin alueella keskenään,
- Isojaon kartoilla 1700, verokirjat 1500, kertovat nämä asiat puolitiehen ajallisesti.
- Rantaviiva oli Kyrkosundskäretin alueella 1100 luvulla noin 2,5 – 3 m ylempänä kuin tänään joten ylempänä ei kannata hakea asutuksen rantaviivaa, laitureita ja verkkovajoja.

- Då jag har gjort det här arbetet på Kyrkosundsskärs alla byar så kom det klart fram att byarna strandlinjer har på 1100 och 1200 talet varit fördelade på två kategorier.
- Sundbyar och vikbyar.
- Både sunden och vikarna har idag tillandat så de har varit mycket grunda på 1100, 1200 talet.

- Kommentti:
- Miksi minua kiinnostaa laiturit ja ranta rakentaminen?
- Siksi että Kyrkosundsskärin kirjan tutkimuksista tiedämme että Högholmenin laitureiden kivikirstujen hirret on voinut säilyä jopa 1000 vuotta ja niistä saa tietoa, ikämääritys ja rakennustapa. Ja löytämällä rantarakenteet löytyy asuinrakennuksetkin.

Sundby

Vikby

Strandlinje 1100

Byholmen

Strandlinje 2026

Havet

- Kommentti:
- Kyrkosundsskärin kylistä erottui kaksi rantaviiva tyyppiä, Salmikylät ja Lahtikylät.
- Salmikylän edustalla oli yleensä pienempi saari (Usein Byholmen niminen) joka suojaasi kylää antaen samalla kaksi ulospääsyä. Salmi on ajan myötä maatunut ja kylä on usein jakautunut kahtia salmen molempiin aukkoihin kuten myös laiturit. Esimerkinä Vänön ja Högsåran kylät.
- Lahtikylät antavat usein mahdollisuuden tiivimpään asutukseen ja laiturien sijoitteluun. Tässä asuintalot joskus jää paikoilleen mutta laiturit lähtevät ajan myötä rannan perään ulospäin. Joskus on jopa muodostettu yhteisranta koko kylän laitureille. Esimerkinä Kasnäs ja Holman kylät.
- Kyrkosundsskärin kylissä jokaisella talolla on aina rannalla oma laituri missä omat verkkovajat.
- Lidarkuvat, droonilennot ja maastokäynnit on siis tarpeen ainoastaan 1100 luvun rannan ja nykyisen rannan vesijättömailla sekä noin 10 – 20 metriä merenpohjaa ulos rannasta olisi hyvä haravoida jollain tapaa.
- Odotan innolla monikäyttödroni joka tuottaa ilmakuvat, laserskannaukset sekä veden kaikuluotaus yhdellä käskyllä.

**Terränginventeringen utförs med hjälp av allt insamlat material
som sammanställts till en helhet.**

**Under 20 års tid har jag besökt 90 % av alla platser för
Ledungens sökord mellan Houtskär och Lovisa**

**På land och vatten
Med bil och båt**

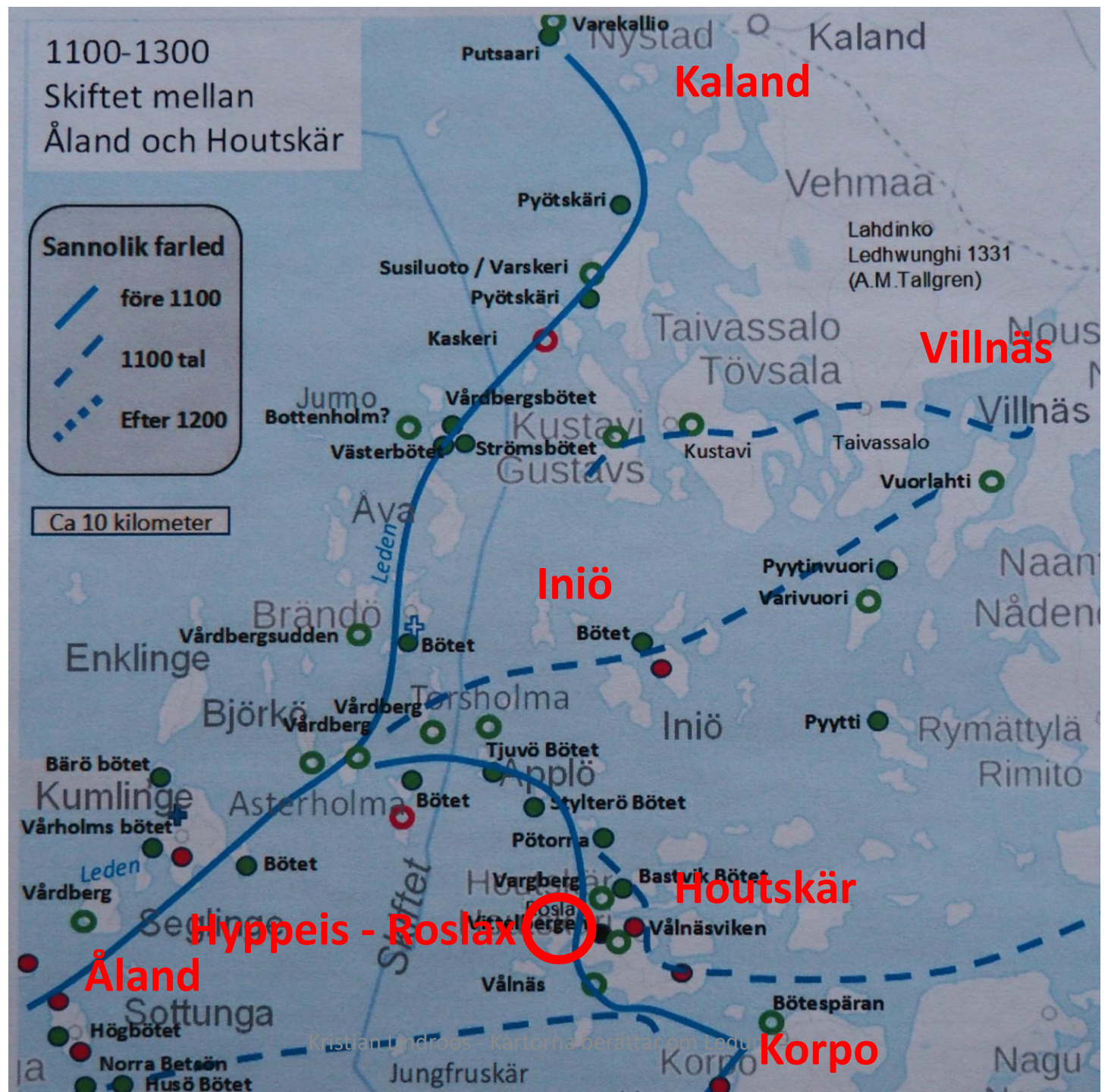
- Kommentti:
- Näistä tiedoista tein todennäköisyyskarttoja missä ledungin kulkureitit ovat voinneet sijoittua huomioiden että sään armoilla ajetaan erittäin eri reittiä.
- Todennäköisyyksien toteaminen todeksi lähdin siis maastokatselmuksia tekemään jo melkein 20 vuotta sitten ja tähän päivään saakka, maalla ja merellä, autolla ja veneellä.
- Tulen nyt näyttämään muutama todennäköistä 1100 luvun asuinpaikkaa mihin Ledung organisaatio on voinut jättää jälkeensä.

1100-1300
Skiftet mellan
Åland och Houtskär

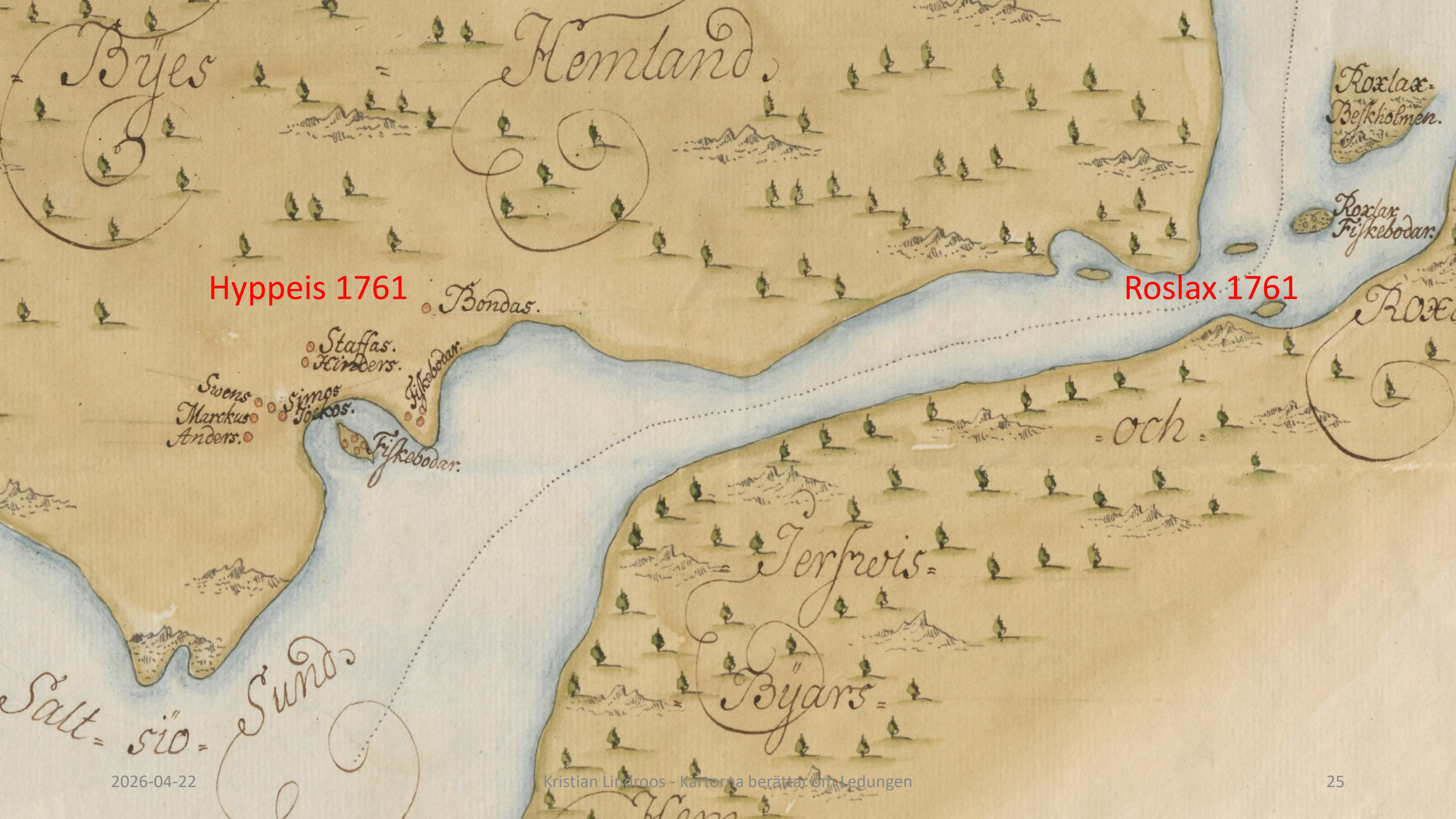
Sannolik farled

- före 1100
- 1100 tal
- Efter 1200

Ca 10 kilometer

- Kommentti:
- Tutkijat ovat melko varmoja siitä että Kalanti ja Ruotsin heimoilla olivat yhteydessä toisiinsa jo ennen keskiaikaa ja kuten kartalta näkyy löytyy sieltäpäin Ledungnimistöä Böte, Vår ja Kas paikannimiä. Jopa nimi Ledhvingi on Vehmaalla mainittu vuonna 1331.
- Houtskärin kohdalla ledungnimistö kääntyy ohittamaan sekä Houtskärin ja Korpoon pääsaarien länsipuolelta.
- Hypeis ja Roslax kylät ovat molemmat todennäköisen reitin varrella.

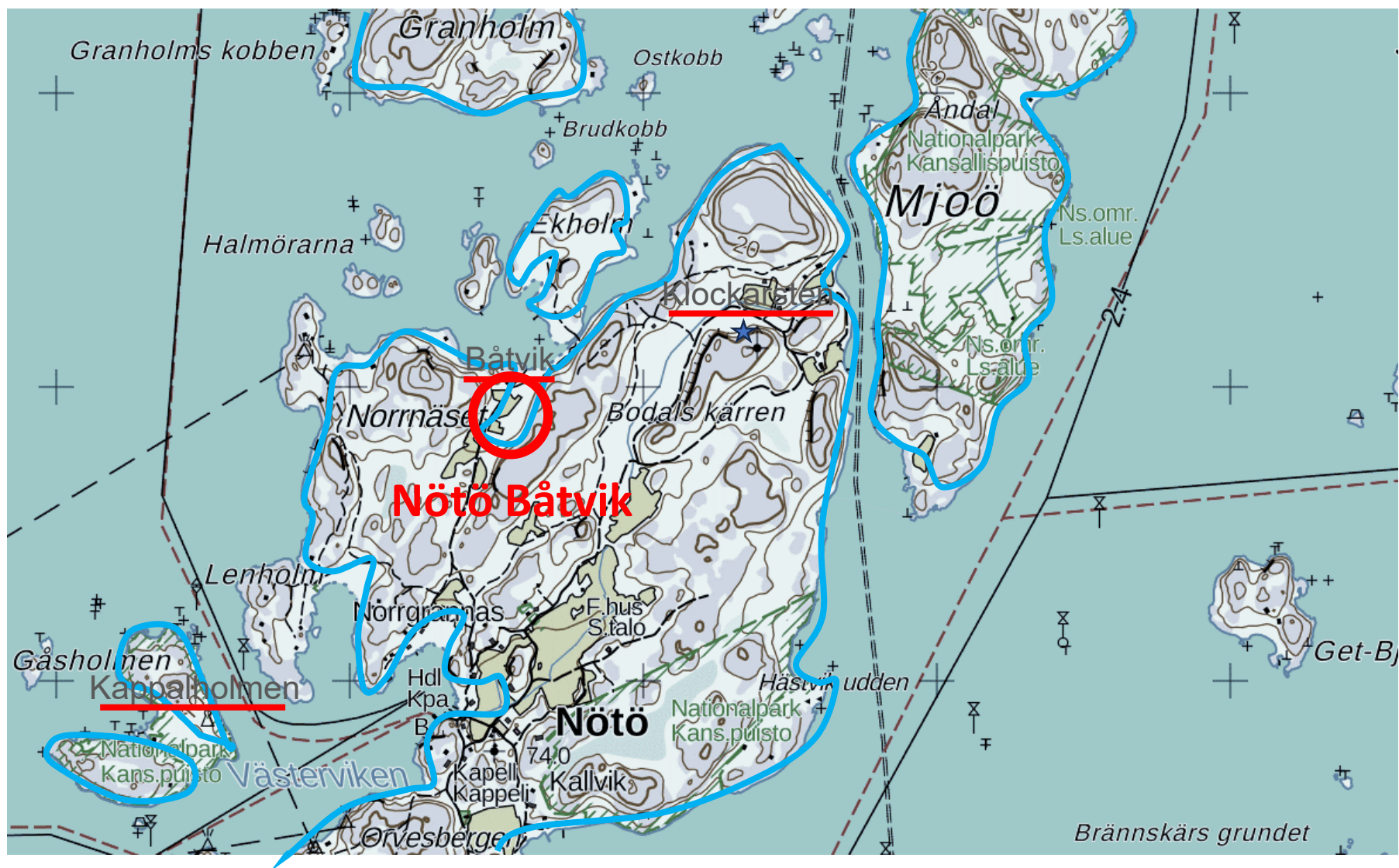

Hyppeis 1761

Roslax 1761

- **Kommentti:**
- **Hyppeis on erittäin hyvä esimerkki Salmikylästä. ”Byholmen” on tässä ollut käytössä kalaitojen paikkana. Oletan että nämä voivat olla jopa vanhempia asutuksia kuin 1100 lukua sillä ne ovat niin lähellä Kalannin reittiä. Autolla pääsee tänään perille saakka tutustumaan.**

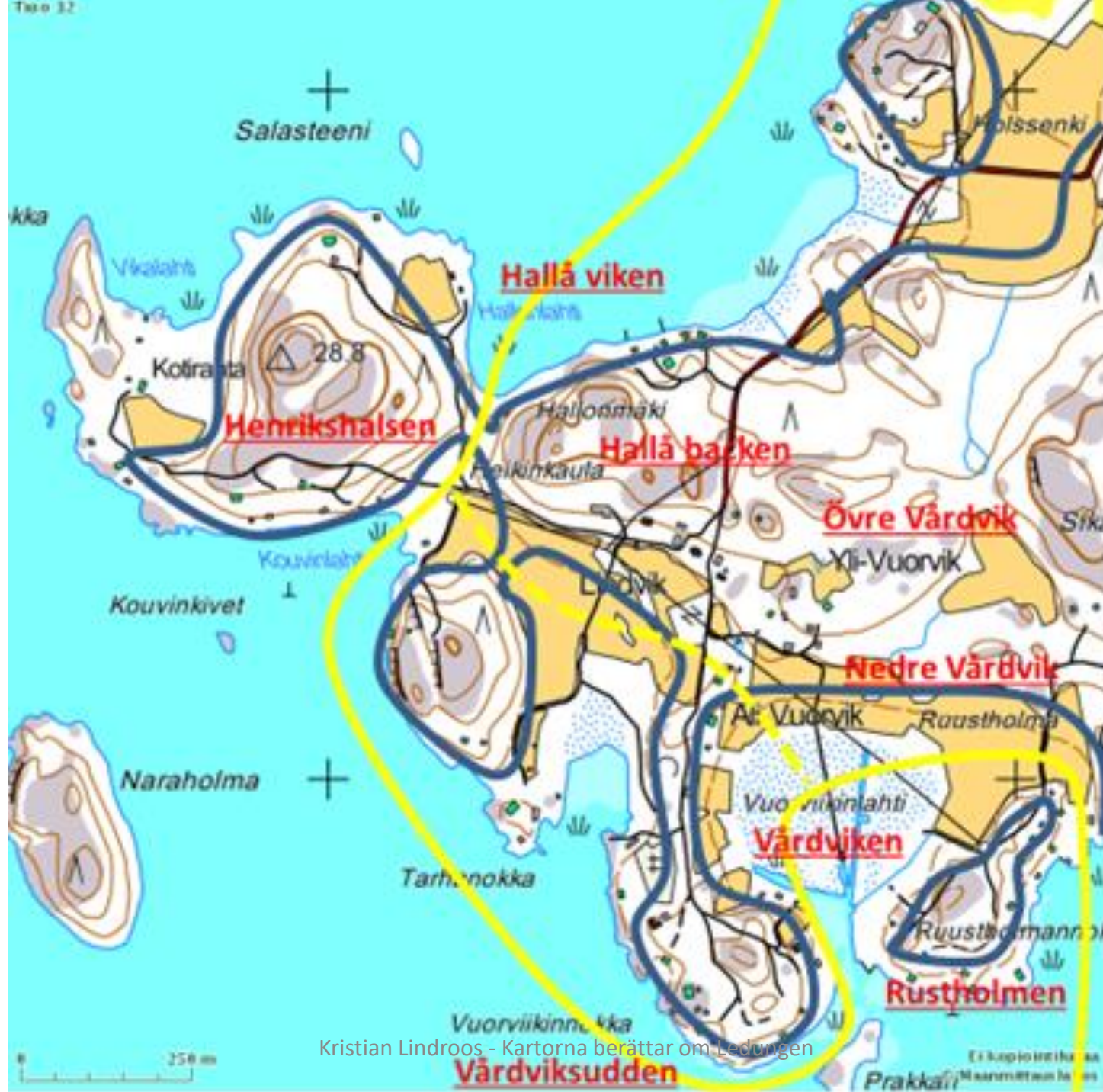
- Kommentti:
- Korpoströmmistä ei menty manner rannikkoa päin vaan pysyttiin ulkosaaristossa missä oli ei kenenkään maita. Korpoströmmistä 1100 luvun Ledung nimistöt kääntyy eteläänpäin Nöötön, Aspön ja Kyrkosundsskärille päin, siellähän kulki jo ennestään tuttu "Viikinkien itätie". Merellinen yhteiskunta oli saanut alkuunsa.
- Tvebot, Dockbot ja Stora Gråbot ovat ledungsanaston Bötestä tulleita samalla tavalla kuin itähelsinkiläinen Botby (1500 luvulla Bötesby). Nämä pikkusaaret saivat minut innostumaan sillä näistä on mahdollista pitää silmällä koko Gullkronan selänne. Tästä näkyy Aspö, Nötö, Korpoström, Nauvo, Paraisten etelä, Karuna, Kemiönsaaren länsirannat, Högsåra, Holma, Vänö, Borstö.
- Kaikki paikat ovat 2-3 tunnin soutamisen takaa.

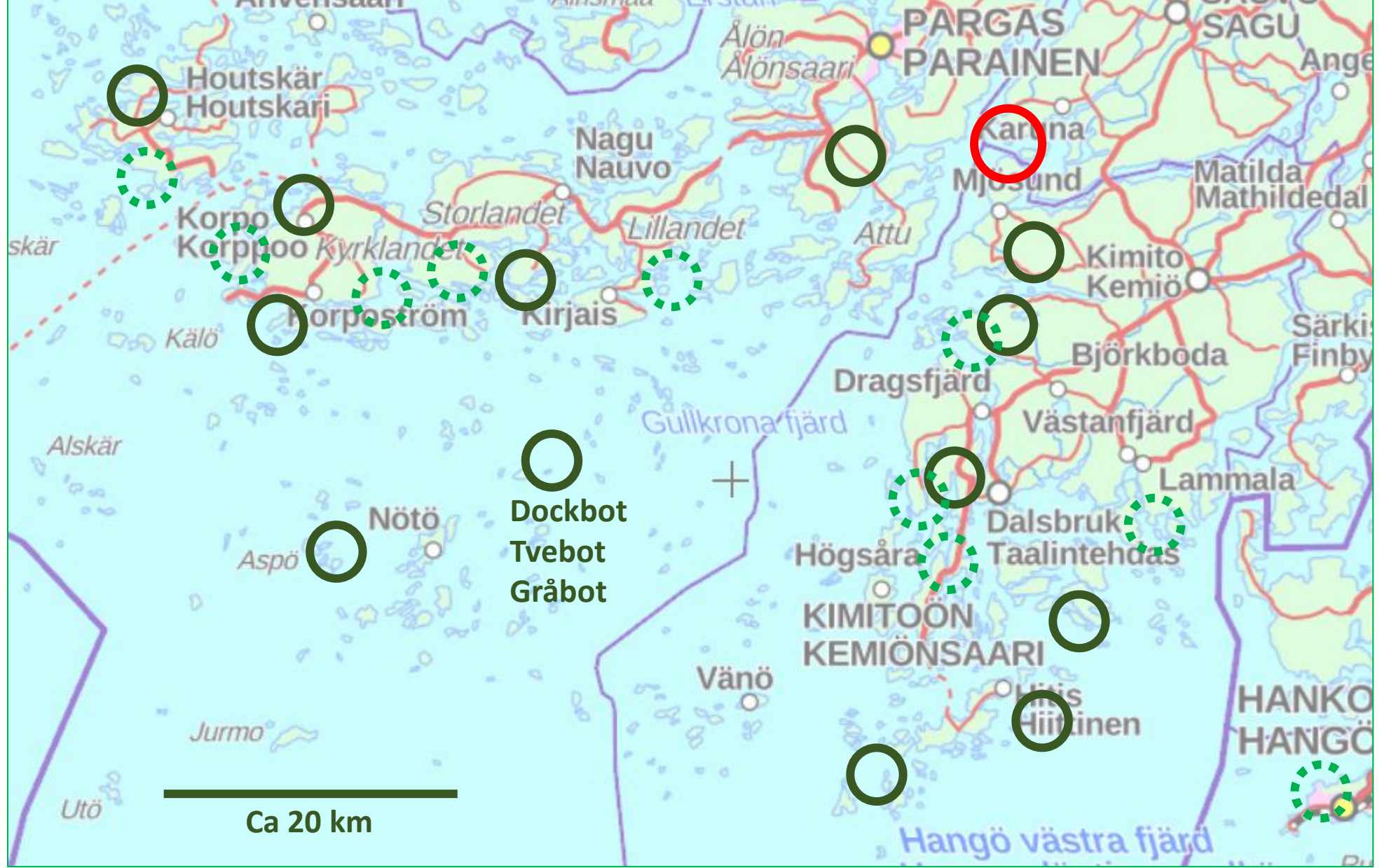
- Kommentti:
- Moni tutkija on maininnut Nötön saaren erittäin mielenkiintoisena saarena.
- Nötön saaren pohjoisrannalla on Båtvik niminen lahti, tänään kokonaan maaton mutta 1100 luvulla mainio, suojainen, matala, parin hehtaarin kokoinen lahdenpoukama missä tänään olemassa olevaa kulttuurimaisema kertoo pitkästä asumisesta. Suosittelem lisätutkimuksia.

- **Kommentti:**
- **Eteläinen Varsinaisuus Turusta Hankoon. Jos mainitsisen yhden paikan mihin Ledungen olisi rantautunut mannerrantaan ensimmäiseksi minun olisi pakko nostaa esille Karunassa oleva Vuorviikilahti!**

- **Kommentti:**
- **Ledungnimistö on siellä tiheää ja Ledungnimistöstä Vård ja Vår nimi on hyvin edustettuna tosin suomenkielisenä versiona Vuor. Tästä lähtisin hakemaan 1150 luvun jälkeen olevia ensimmäisiä Ledungin asuinpaikkoja mantereen rannoilta.**

- Kommentti:
- Pakko oli laittaa tälle karttalehdelle kaikki Böte ledungnimistöt korostetusti vihreällä ympyrällä tähän karttaan. Kaksi näistä vihreistä ympyröistä on jälkeenpäin saanut nimen Kasberg ja katkoviivalla ovat Vård nimisiä ja Vuorviikinlahti Karnuassa punaisena.
- Näemmekö siinä ”ensimmäisen ristiretken” jälkiä?

- Kommentar:
- Kaikille tuntematon kylä on Opiby Rosalan saarella. Nykyiset Rosalalaiset nimittävät naapurikyläänsä Bölen kylä nimellä Opiby. Tarkoittaa sama kylä kuin me mutta meidän kylästämmme vähän taustalla olevaa asutus.

ROSALA 1788-1789

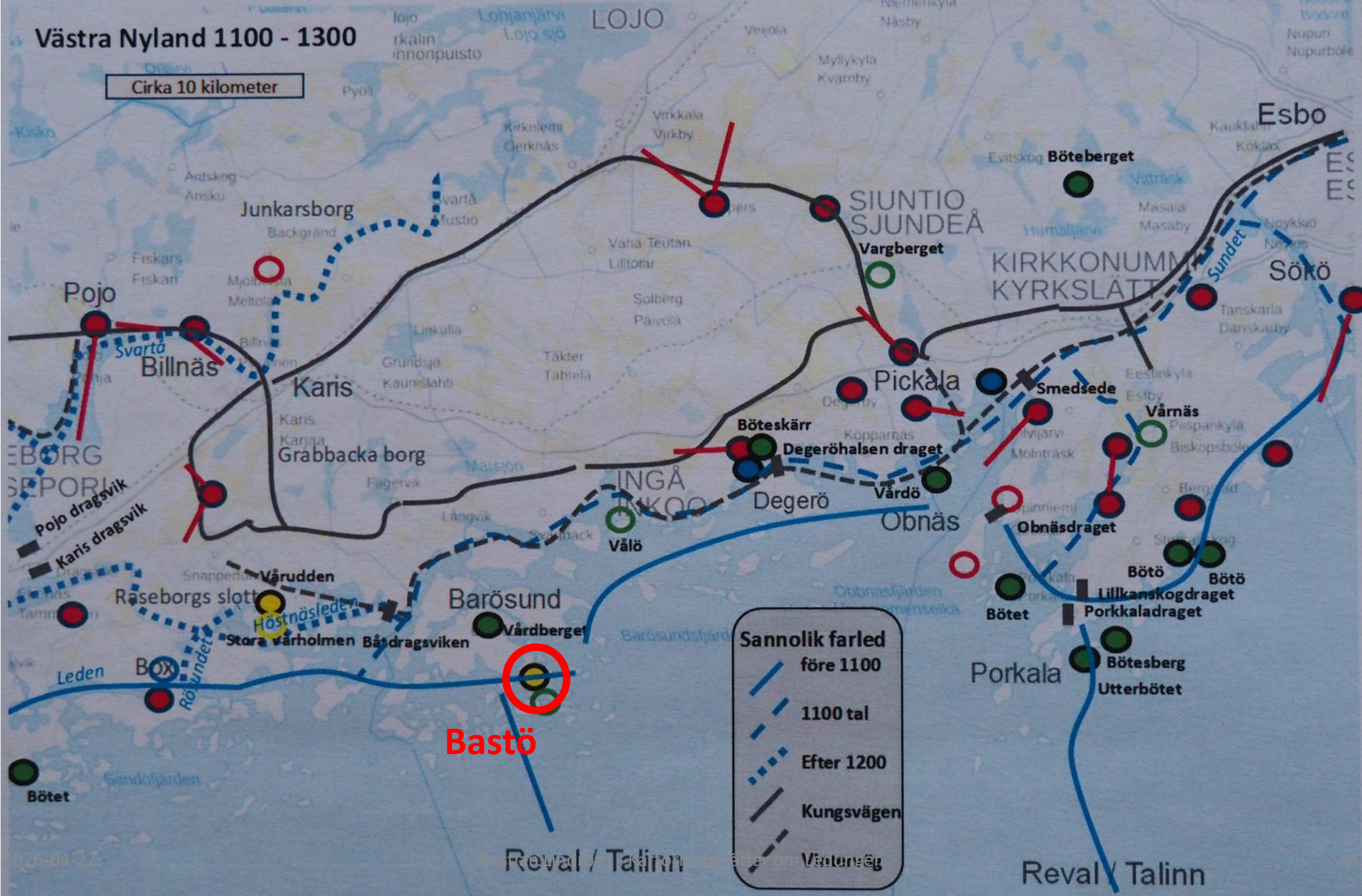
Hemlandet ca 11 km²

- Kommentti:
- Opibyn rannoilla on erittäin paljon vanhojen laitureiden jäännöksiä sekä rannalla että vedessä.
- Opibyn kylämäestä näkee suoraan kahdelle Böte paikalle. Bötesskär idässä ja Bötösön Örön vierestä lännessä.
- Paikkakuntalaiset ovat minulle kertoneet että Rosalalandetin eteläranta pitkin oli se alkuperäinen Väylä. Käytössä vielä 1900 luvun alussa mutta tänään liikkuvat hiekkasärkät ovat niin matalavetisiä että veneet helposti saa pohjakosketusta.
- Olen vaakuuttunut että tämä on alkuperäinen Örsundet. Nykyisen Rosalalandetin (Rossallaö 1600 luvulla) eteläpuolella olevaa vaha väylä ja että Opibyyn nimen takana piilee Ledungasutusta 1100 luvulta, ehkä vanhempaakin. Tästä pääsee helposti länteenpäin suoraan Vänön saariston halki. Paikalliset asukkaat on kertoneet minulle kauan sitten erittäin suojaisen ja helpon sisäreitin Rosalasta, Vänön, Borstön ja Lökhölmensin kautta Nötön saarelle.

Västra Nyland 1100 - 1300

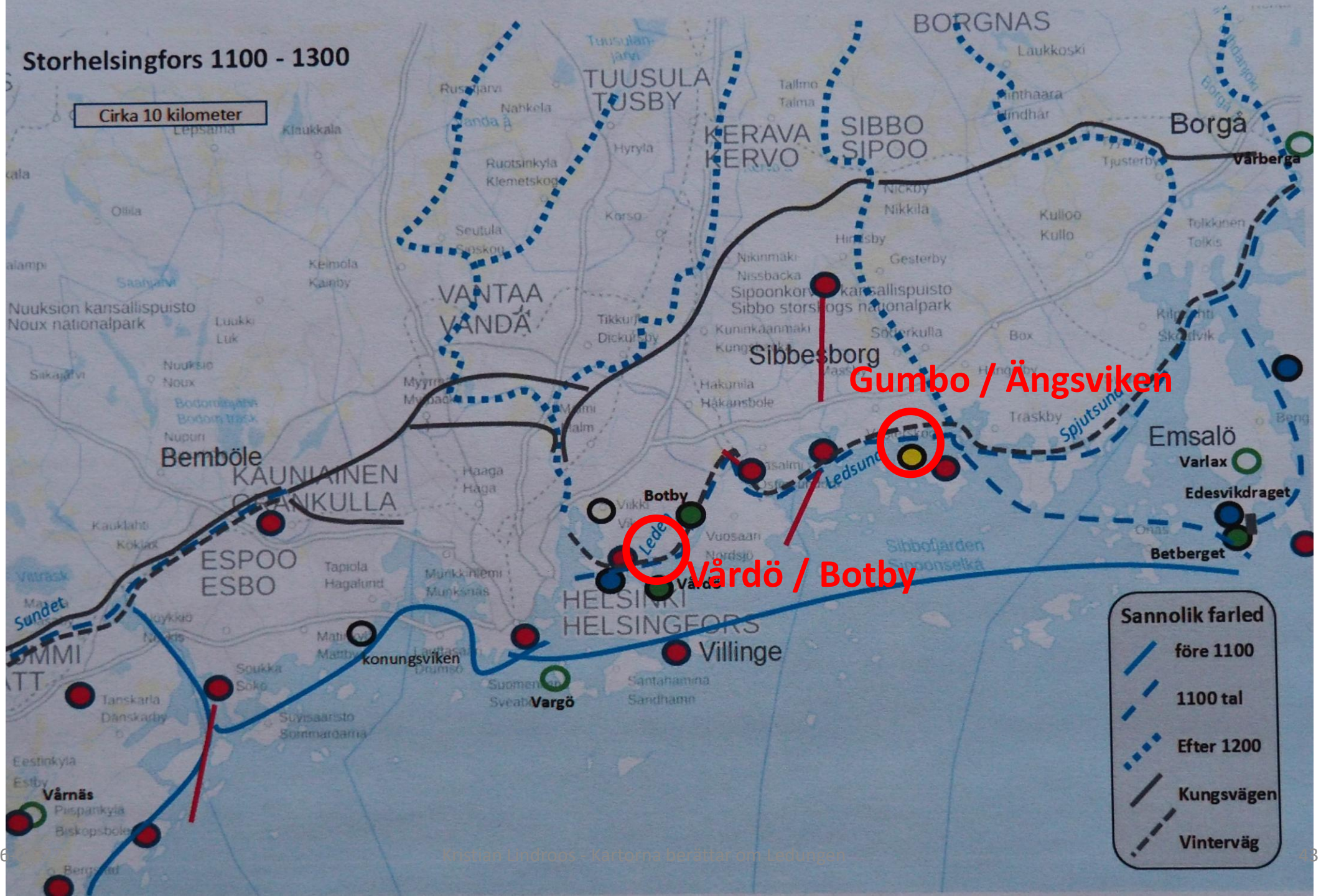
Cirka 10 kilometer

- Kommentti:
- Länsi Uusimaa on siinä mielessä vaikeaa että Ledungenin nimistöä on suuremmaksi osaksi hajallaan keski- ja ulkosaaristossa ja sitten yhtäkkiä runsas esiintyminen Porkkalan niemekkeen kohdalla. Tästä näkee myös että Kasvuoret tulevat enemmän mukaan sekä Kuninkaantietä seuraten että myös sisäväyliä seuraten. Yksi paikka joka on nimeämisen arvoinen on kuitenkin Barösundin eteläpuolella oleva Bastön saari.
- Bastön saari ja lähisaaret olivat transit- ja odotuspaikkana kun menttiin Revalin. Barösundin saariston vanhimpia asutuksia löytyy täältä enkä ylläty mistään Bastön suhteen.
- Porkkalan ja Upiniemen sisäpuolelta pääsi helposti Pikkalasta Espooseen seuraten vanhaa väylää, suurin piirtein nykyistä moottoritietä seuraten.

Storhelsingfors 1100 - 1300

Cirka 10 kilometer

- Kommentti:
- Espoon ja Helsingin urbaanit rannat ovat tänä päivänä vaikeita tutkimuskohteita sillä alkuperäinen rantaviiva on monesti tuhottu keskiaikaisista laitureista ja asumisistakaikki jäljet ruoppauksissa ja täytemaan alle.
- Kuitenkin heti Helsingin Kalasataman jälkeen tulee vastaan mielenkiintoisen vanhan väylän toteaminen. Herttoniemi, Båtvik, Roihuvuori/Kasberget, Degerö/Laajasalo, Oppibyn, Vårdö, Botby, Borgars, Mellungsby, Östersundom ovat vanhan väylän rannoilla.
- Sama vanha väylä vielä jatkuu kapeana erittäin suojaisena väylänä Gumpostrandin, Kalkstrandin ja Spjutsundetin kautta ja sitten tuleekin vastaan jo Sköldvik, Tolkis ja Porvoo.

- **Kommentti:**
- Vuosaaren pohjoispuolella menevä väylä on 1600 luvun kartalla vielä kulkukelpoinen väylä, tässä minä olen täydentänyt karttaa sinisellä katkoviivalla.

Östra Nyland 1100 - 1300

Cirka 10 kilometer

Sannolik farled

- före 1100
- - - 1100 tal
- · · Efter 1200
- Kungsvägen
- - - Vinterväg

- Kommentti:
- Itäuusimaa onkin jo ihan toista maata. Pellinge on täynnä Ledungnimistön Böte paikkoja ja lähialueen saarista löytyy neljä mielenkiintoista Båtvik nimiä. Vessölandetin ja Pellinge saaren Båtvik paikoissa näkyy selvästi merkkeja muinaisista rakennelmista.
- Kaikki ledung nimistöt loppuvat Vaahterapään mahtavaan Kuningassatamaan.

